

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
w Warszawie

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

ORGAN MUZEALNICTWA I KONSERWATORSTWA
ARCHEOLOGICZNEGO

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LIV

1995 - 1998

WARSZAWA 2001 VARSOVIE

Errata - ostatnie zdanie na s. 65 winno brzmieć:

W nieco większym zasięgu, między Bzurą, środkową Pilicą i Kamienną koncentrują się znaleziska dwóch innych typów zapinek, niemal nie znanych w pozostałych częściach kultury przeworskiej (Np. B. Balke 1976, s. 186nn., ryc. 15b, 31d, tabl. VII,4; B. Balke, W. Bender 1991, s. 161, tabl. XIII,3.7; M. Olędzki 1992, s. 61nn.; 1995, s. 239nn.). Chodzi tu o lokalny wariant żelaznych zapinek kapturkowych ze sprężynką ukrytą w cylinderku, z masywnym kabłąkiem i szerokim grzebykiem, oraz podobne fibule bez grzebyka (Ryc. 8). Zapinki te, a szczególnie odmiana...

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

TOM LIV

Tom ten Redakcja dedykuje

Pani doc. dr hab. Teresie Węgrzynowicz

wieloletniej kierownicze Działu Epoki Brązu PMA

i redaktorce „Wiadomości Archeologicznych”

w pięćdziesięciolecie Jej pracy

w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie

Redaguje zespół: mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny), prof. dr. hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego), mgr Radosław J. Prochowicz, mgr Andrzej Tomaszewski, doc. dr. hab. Teresa Węgrzynowicz (zastępczyni redaktora naczelnego)

Tłumaczenia: Anna Kinecka
Katarzyna Czarnecka, Jacek Andrzejowski

Rysunki: J. Andrzejowski, R. Dąbrowski, W. Gawrysiak-Leszczynska, M. Jonakowski, A. Kamińska, L. Kobylińska, G. Nowakowska, A. Potoczny, M. Różycka, K. Stanek, P. Szymański, W. Wróblewski

Fotografie: M. Andrzejowska, P. Mastalerz, A. Ring, B. Tropiło, Archiwum PMA

Redakcja techniczna: Jacek Andrzejowski

Skład i łamanie: Radosław J. Prochowicz, Jacek Andrzejowski

Rycina na okładce przedstawia kolię paciorków bursztynowych i szklanych z Lubieszewa, pow. Nowy Dwór Gdański

WARUNKI PRENUMERATY „WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNYCH”

Państwowe Muzeum Archeologiczne prosi o składanie przez odbiorców indywidualnych oraz instytucje zamówień na **stałą dostawę „Wiadomości Archeologicznych”**. Do przesyłki PMA dołączy fakturę z aktualną ceną detaliczną powiększoną o koszty przesyłki. Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa, tel. (22) 831 15 37. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury.

Adres redakcji:
Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: pma@pma.it.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

ORGAN MUZEALNICTWA I KONSERWATORSTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Tom (Vol.) LIV

SPIS TREŚCI

Contents

Rozprawy

- Wojciech Wróblewski, Chronologia względna wczesnośredniowiecznych grodzisk środkowego i dolnego biegu Liwca.
Próba analizy w świetle badań geologiczno-geomorfologicznych 3
Relative chronology of early medieval earthworks on the Middle and Lower Liwiec (eastern Poland).
Insights from the study of the region's geology and geomorphology

Konferencja

- Jacek Andrzejowski, Konferencja *Kultura wielbarska a wschodnia strefa kultury przeworskiej* 23
- Teresa Dąbrowska, Wschodnie tereny kultury przeworskiej w młodszym okresie przedrzymskim 25
Eastern territories of the Przeworsk Culture in the Late Pre-Roman Period
- Ewa Bokinić, Uwagi na temat powiązań kultury oksywiejskiej z kręgiem jastorfskim i Europą Północną w świetle materiałów z cmentarzyska w Podwiesku, stanowisko 2, pow. Chełmno, woj. kujawsko-pomorskie 37
Some remarks on the connections of the Oksywie Culture with the Jastorf and the Nordic Cultures in the light of materials from the cemetery at Podwiesk site 2, on the Lower Vistula
- Wojciech Mazurek, Materiały typu jastorfskiego ze stanowiska 5 w Wytucznie, gm. Urszulin, woj. lubelskie 49
Finds of the Jastorf type from Wytuczno site 5, in Eastern Poland
- Jacek Andrzejowski, Wschodnia strefa kultury przeworskiej – próba definicji 59
The Eastern Zone of the Przeworsk Culture – an attempt at definition
- Katarzyna Czarnecka, Cmentarzysko kultury przeworskiej w Oblinie, gm. Maciejowice, woj. mazowieckie 89
A cemetery of the Przeworsk Culture at Oblin, on the Middle Vistula
- Katarzyna Rusin, Cmentarzysko kultury przeworskiej w Niemirowie, gmina Mielnik, woj. podlaskie 101
A cemetery of the Przeworsk Culture at Niemirow, in Podlasie
- Andrzej Kokowski, Ramy chronologiczne osadnictwa kultury przeworskiej w południowo-wschodniej Polsce 109
Chronological frames of the Przeworsk Culture in the south east of Poland
- Wojciech Nowakowski, Żelazne zapinki kuszowate z podwiniętą nóżką w europejskim *Barbaricum* 129
Iron cross-bow tendril brooches in the European *Barbaricum*
- Ewa Bokinić, Wojciech Sosnowski, Wstępne wyniki badań cmentarzyska kultury wielbarskiej w Linowie, gm. Świecie n/Osą, woj. kujawsko-pomorskie, stanowisko 6 147
A cemetery of the Wielbark Culture at Linowo, gm. Świecie nad Osą, woj. kujawsko-pomorskie, site 6.
Preliminary report
- Dyskusja 153
- Odkrycia 157
- Kronika 197
- Wykaz skrótów 205

Niniejszy tom został opracowany i przygotowany do druku w czasie, gdy dyrektorem PMA i redaktorem naczelnym „Wiadomości Archeologicznych” był dr Jan Jaskanis.

dr Wojciech Brzeziński
dyrektor Państwowego Muzeum
Archeologicznego w Warszawie

OD REDAKCJI

Niemal wszystkie artykuły zamieszczone tomie LIV „Wiadomości Archeologicznych” napisane zostały przed wejściem w życie w Polsce reformy administracyjnej, tj. przed 1 stycznia 1999 roku. Redakcja wprowadziła w tych tekstach odpowiednie, w miarę możliwości dokładne zmiany, zatem wszystkie cytowane w tym tomie oznaczenia (gminy, powiaty i województwa) odnoszą się do obecnego podziału administracyjnego kraju.

Począwszy od tomu LIII Redakcja ujednoliciła zasady polskiej transliteracji tekstów pisanych cyrylicą, zgodnie z regułami stosowanymi w Bibliotece Narodowej (PN 83/N-01201 z dnia 1 lipca 1984 r.)

Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” prosi Autorów o dostarczanie tekstów na dyskietkach lub dyskach CD w edytorach Microsoft Word lub Word Perfect w postaci niesformatowanej (z wyjątkiem znaków tabulacji, wyśrodkowania, kursywy i pogrubienia). Dyskietce powinien towarzyszyć jeden egzemplarz wydruku, sformatowanego w sposób odpowiadający znormalizowanej stronie maszynopisu. Ilustracje mogą być nadal przygotowywane metodami tradycyjnymi lub dostarczane na dyskietkach w postaci plików TIFF w rozdzielczości 600 pt/cal. Procedura ta ułatwi szybsze przygotowanie prac do druku w tradycyjnej dla „Wiadomości Archeologicznych” formie edytorskiej.

dr Wojciech Brzeziński
redaktor naczelny

WOJCIECH MAZUREK

MATERIAŁY TYPU JASTORFSKIEGO ZE STANOWISKA 5 W WYTYCZNIU,
GM. URSZULIN, WOJ. LUBELSKIE

FINDS OF JASTORF-TYPE FROM WYTYCZNO, SITE 5, IN EASTERN POLAND

Wytyczno położone jest na Polesiu Lubelskim, w obrębie mezoregionu Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, ok. 25 km na zachód od Włodawy (J. Kondracki 1988, s. 344). Stanowisko 5 leży na prawym brzegu rzeki Włodawki, lewego dopływu Bugu, na niewysokiej wydmy, objętej pracami rolnymi i w znacznej mierze zniszczonej przez wybieranie piasku (Ryc. 1).

Badania wykopaliskowe podjęto tu po raz pierwszy w 1980 roku – stanowisko oznaczono wówczas jako Wytyczno Kolonia, stan. I (Inf. Arch. 1982, s. 79). W następnych latach, głównie z uwagi na mało interesujące wyniki, badań nie kontynuowano. Wiosną 1993 roku, w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w ramach AZP stwierdzono silne zniszczenie zachodniej strony stanowiska spowodowane intensywną eksploatacją piasku. W profilu piaskownicy natrafiono wówczas na zniszczony obiekt, oznaczony numerem 1 (W. Mazurek 1995, s. 252–254).

Ratownicze badania wykopaliskowe podjęto w Wytyczni już latem 1993 roku i prowadzono w dwóch kolejnych latach. Łącznie przebadano ok. 15 arów, odsłaniając 175 obiektów pradziejowych. Ich koncentrację stwierdzono na kulminacji wydmy, zaś w części południowej i północnej stanowiska odkryto tylko pojedyncze, słabo rysujące się obiekty (Ryc. 2). Najciekawsze wyniki uzyskano w 1995 roku, odkrywając 109 obiektów, w tej liczbie studnię – obiekt 79 (T. Mazurek, W. Mazurek 1996).

Wypełniska większości obiektów zawierały rozdrobniony materiał ceramiczny, który można datować na młodszy okres przedrzymski. Cechy technologiczne fragmentów ceramiki z jednego z obiektów (nr 8) pozwalają wiązać go z kulturą lużycką, dwa dalsze pocho-

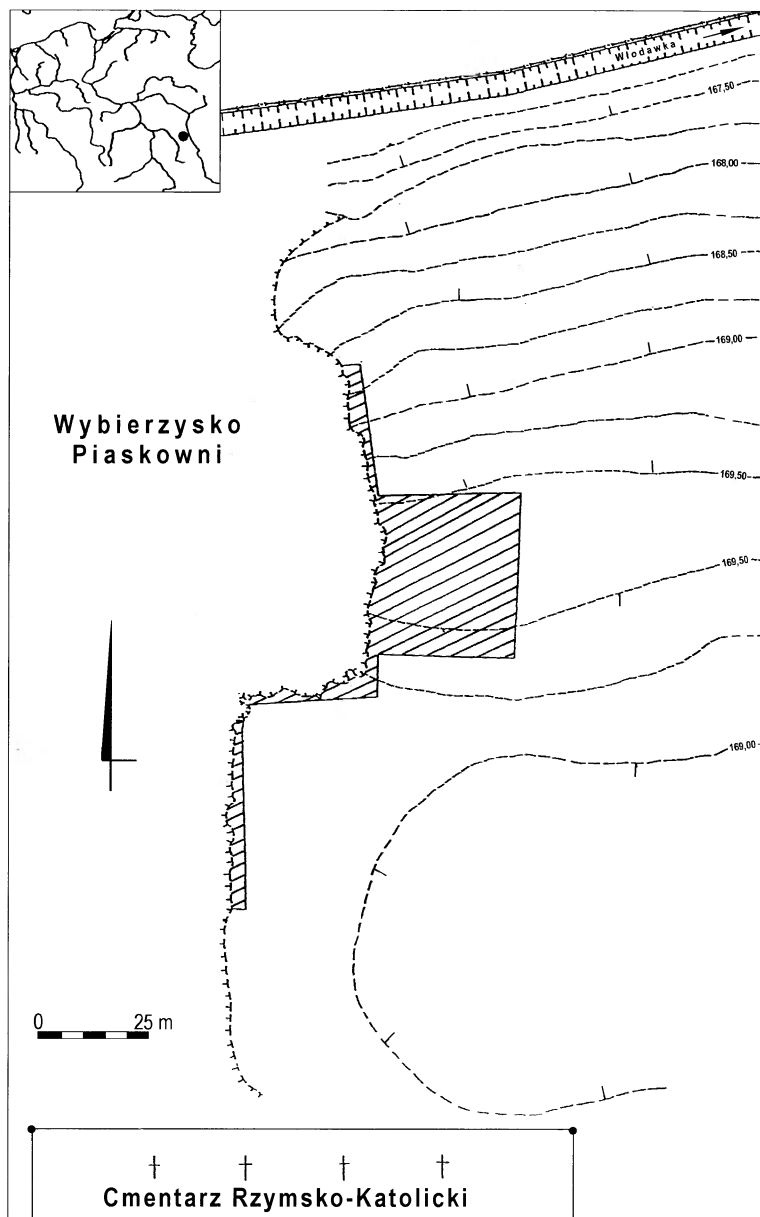
dzą najpewniej ze schyłkowej fazy kultury pomorskiej. Cztery obiekty (nr 7, 9, 67 i 150) datować można prawdopodobnie na okres wpływów rzymskich. Wspomniany wyżej obiekt 1 odkryty został zapewne na złożu wtórnym, dlatego pochodzący zeń zespół naczyń nie jest pewny (W. Mazurek 1995, ryc. 24, 25, 26f–i).

W silnie zniszczonym obiekcie 2 odkryto *in situ* fragmenty przeszło 30 naczyń (Ryc. 3). Obiekt ten wart jest bliższej uwagi, ponieważ w jego wypełnisku znaleziono też przepalone, drobne kości (ludzkie?), a na dnie nieprzepalone kości ptaka, ryby i konia¹. Drobne przepalone kości znaleziono także w niewielkich obiektach z młodszego okresu przedrzymskiego, zlokalizowanych również na krawędzi piaskownicy (nr 3, 4, 6, 14, 15, 24 i 25). Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy wszystkie te obiekty były grobami. Najmniej wątpliwości pozostawia obiekt 2, choć jego znacznie rozmiary i bogaty materiał ceramiczny (W. Mazurek 1996, tabl. V–VIII) nie znajdują analogii wśród obiektów grobowych kultury pomorskiej (por. T. Malinowski 1969, s. 42–43).

Obiekty, w których znaleziono ceramikę z młodszego okresu przedrzymskiego, można podzielić na kilka grup:

- pewne i domniemane dołki posłupowe,
- koliste i owalne obiekty o średn. ok. 1,0 m i popielatym wypełnisku, dominujące liczebnie na stanowisku,
- małe, koliste paleniska o konstrukcji kamiennej, niekiedy z przepalonymi kośćmi zwierzęcymi,
- większe, owalne obiekty o dług. ok. 1,5 m i brunatnym wypełnisku.

¹ Analizę archeozoologiczną wykonała prof. dr hab. A. Lasota-Moskalewska, której składam serdeczne podziękowania.

Ryc. 1. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Lokalizacja stanowiska. Zakresowano teren przebadany w latach 1993–1995

Interpretacja tych obiektów jest bardzo trudna. Większość uznać należy za obiekty osadowe, żaden jednak – z uwagi na niewielkie rozmiary – nie mógł być obiektem mieszkalnym typu ziemiankowego. Na obecnym etapie badań stanowiska liczyć się należy z obecnością tu długiej, naziemnej konstrukcji mieszkalnej o wymiarach ok. 27×11 m, usytuowanej po osi NE–SW, z podwójnym rzędem słupów na ścianie północno-zachodniej (Ryc. 2). Popielate obiekty o średn. ok. 1 m mogą być dołami posłupowymi tego domu.

Listę obiektów zamykają dwa stosunkowo duże paleniska o intensywnie czarnych wypełniskach (nr 95 i 122) oraz wspomniana już studnia. Teren w promieniu ok. 5 m wokół studni jest wyraźnie wolny od innych obiektów i ograniczony przez kilkanaście małych dołków posłupowych, które mogą być pozostałością ogrodzenia. Sama

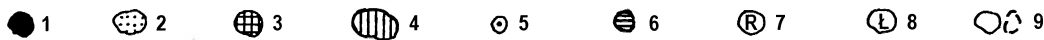
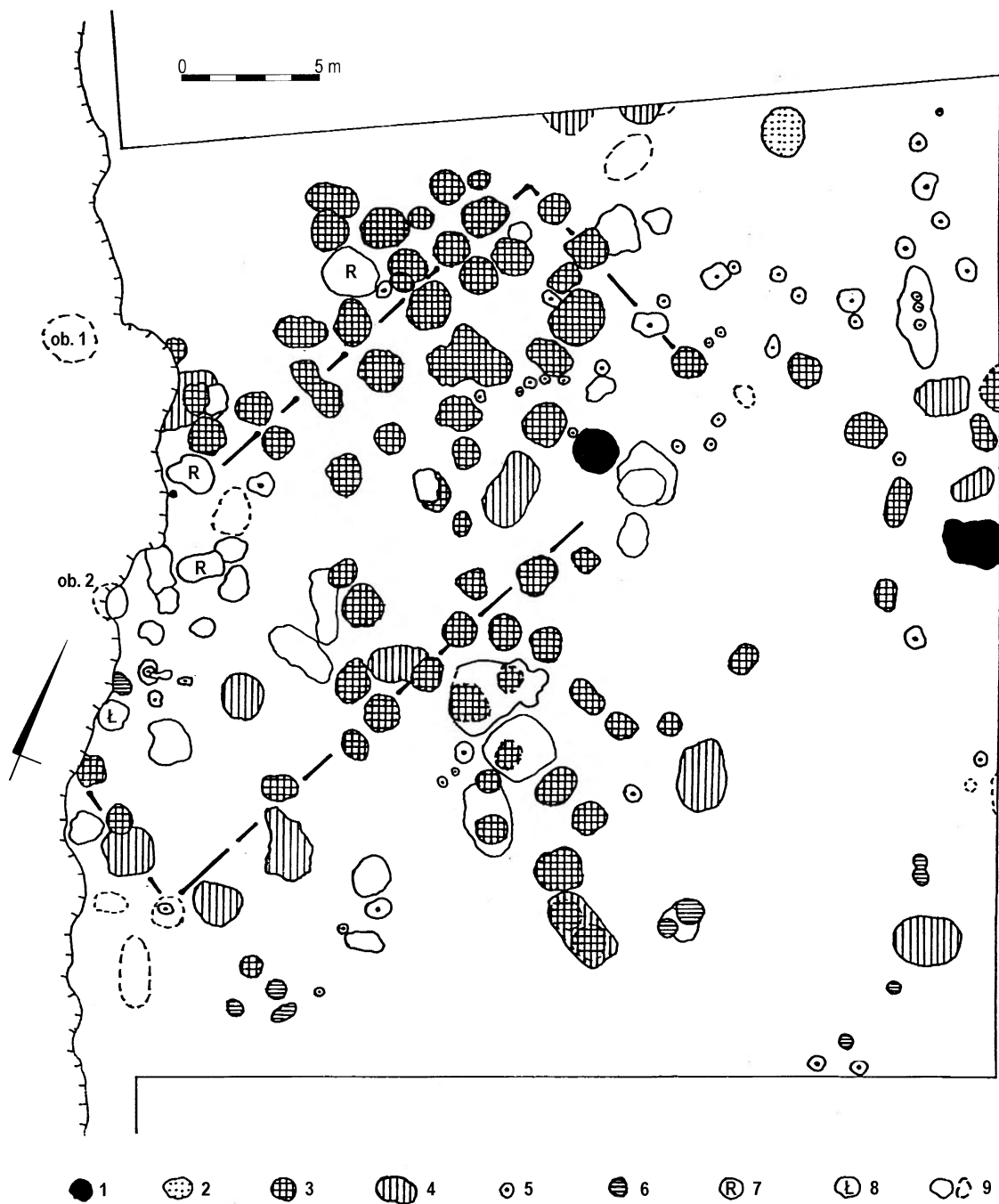
studnia miała najprawdopodobniej ściany umocnione wydrążonym pniem drzewa (Ryc. 5), co znajduje liczne analogie (W. Baumann, D. Mania 1969, s. 464, ryc. 6 i 7; W. Nowakowski 1981, s. 55–57; J. Michalski 1983, s. 168–169, ryc. 54).

Jedno ze wspomnianych palenisk (nr 95) zasługuje na szczególną uwagę. W jego wypełnisku znaleziono bardzo liczne kości zwierzęce, przepalone kamienie, w tym dość znacznych rozmiarów, węgle drzewne oraz fragmenty ceramiki (Ryc. 6). Wydaje się, że palenisko to spełniać musiało na osadzie ważną rolę i prawdopodobnie funkcjonalnie związane było z pobliskimi obiektami. Kształtem i wielkością przypomina palenisko ze słupowego budynku naziemnego C z osady w Siedlisku (G. Domański 1975, s. 63, ryc. 11).

Wśród zabytków ruchomych pochodzących z obiektów i warstwy kulturowej, datowanych na młodszy okres przedrzymski, dominują fragmenty naczyń. Najbardziej interesujące zespoły pochodzą ze studni – obiekt 79 (Ryc. 5), oraz z paleniska – obiekt 95 (Ryc. 6). W obiekcie 79 znaleziono fragmenty kilku naczyń beczułkowatych o kołnierzowatych wylewach (Ryc. 5:2, 4,6,7). Oprócz tego odkryto fragmenty cienkościennych naczyń o czarnych, lśniących powierzchniach i facetowanych od wewnątrz wylewach. Pochodzą one z misy (Ryc. 5:3), naczynia wazowatego (Ryc. 5:8) i kubka (Ryc. 5:15). Ten ostatni miał najmniej starannie wykończone powierzchnie. Również w obiekcie 95 znaleziono fragmenty naczyń beczułkowatych o kołnierzowatych wylewach (Ryc. 6:2–6,11–13,17,19,24) oraz naczyń o facetowanych od wewnątrz wylewach (Ryc. 6:7–10,15).

Mniej liczne fragmenty ceramiki pochodzą z dalszych obiektów. W obiekcie 38 znaleziono fragmenty półkulistej misy z taśmowatym uchem, doklejonym poniżej brzegu naczynia (Ryc. 4:29), natomiast z obiektu 148 fragmenty dwustożkowatego naczynia o czarnej, dosyć starannie wygładzonej powierzchni zewnętrznej (Ryc. 7:3). Z naczyń o kołnierzowatych wylewach lub facetowanych od wewnątrz brzegach pochodzi także wiele fragmentów ceramiki z warstwy kulturowej (Ryc. 4:1,2,5,6,9–11). Oryginalną formę ma doniczkowaty kubek o wyświecanych, czarnych powierzchniach z wielokrotnie facetowanym uchem, którego fragment został znaleziony w obiekcie 132 (Ryc. 4:28).

Opisane wyżej fragmenty naczyń są bardzo rzadko zdobione. Najczęściej ornamentowane są naczynia o czarnych wyświeconych powierzchniach. Dominującym sposobem zdobienia jest ornament pasmowy na górnej partii brzośca, wykonany linią rytą i nakłuciami (Ryc. 4:3,4,7, 13,22,23,26,27), nad którym zachowany

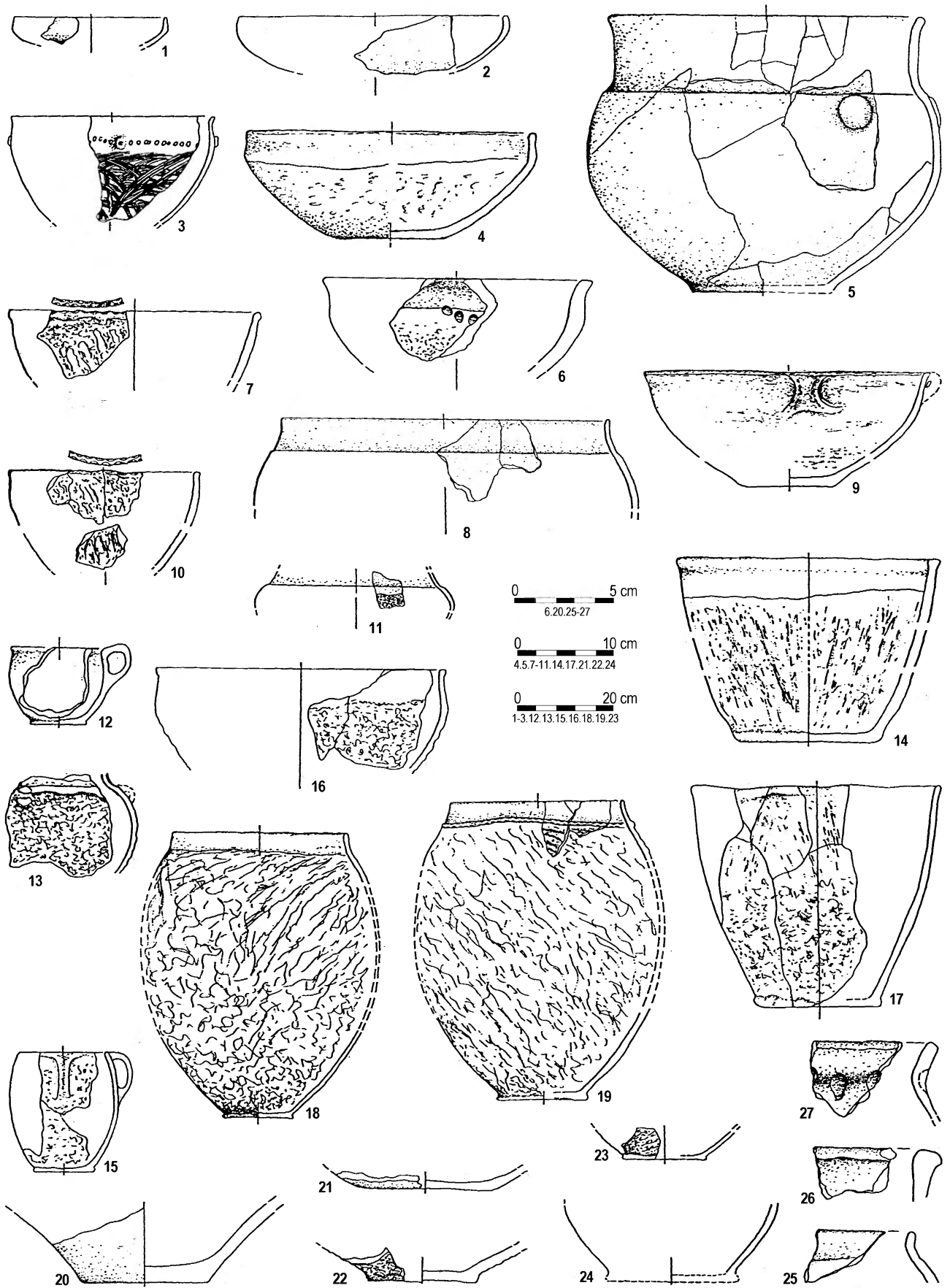

Ryc. 2. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Plan sytuacyjny obiektów odkrytych na kulminacji wydmy. 1 – duże paleniska o czarnym wypełnisku z węglami drzewnymi; 2 – studnia; 3 – owalne i koliste objekty o średn. ok. 1,0 m i popielatym wypełnisku; 4 – owalne objekty o dług. ponad 1,5 m i brunatnym wypełnisku; 5 – dołki postępowe; 6 – małe paleniska; 7 – objekty kultury lużyckiej; 8 – objekty z okresu wpływów rzymskich; 9 – inne objekty

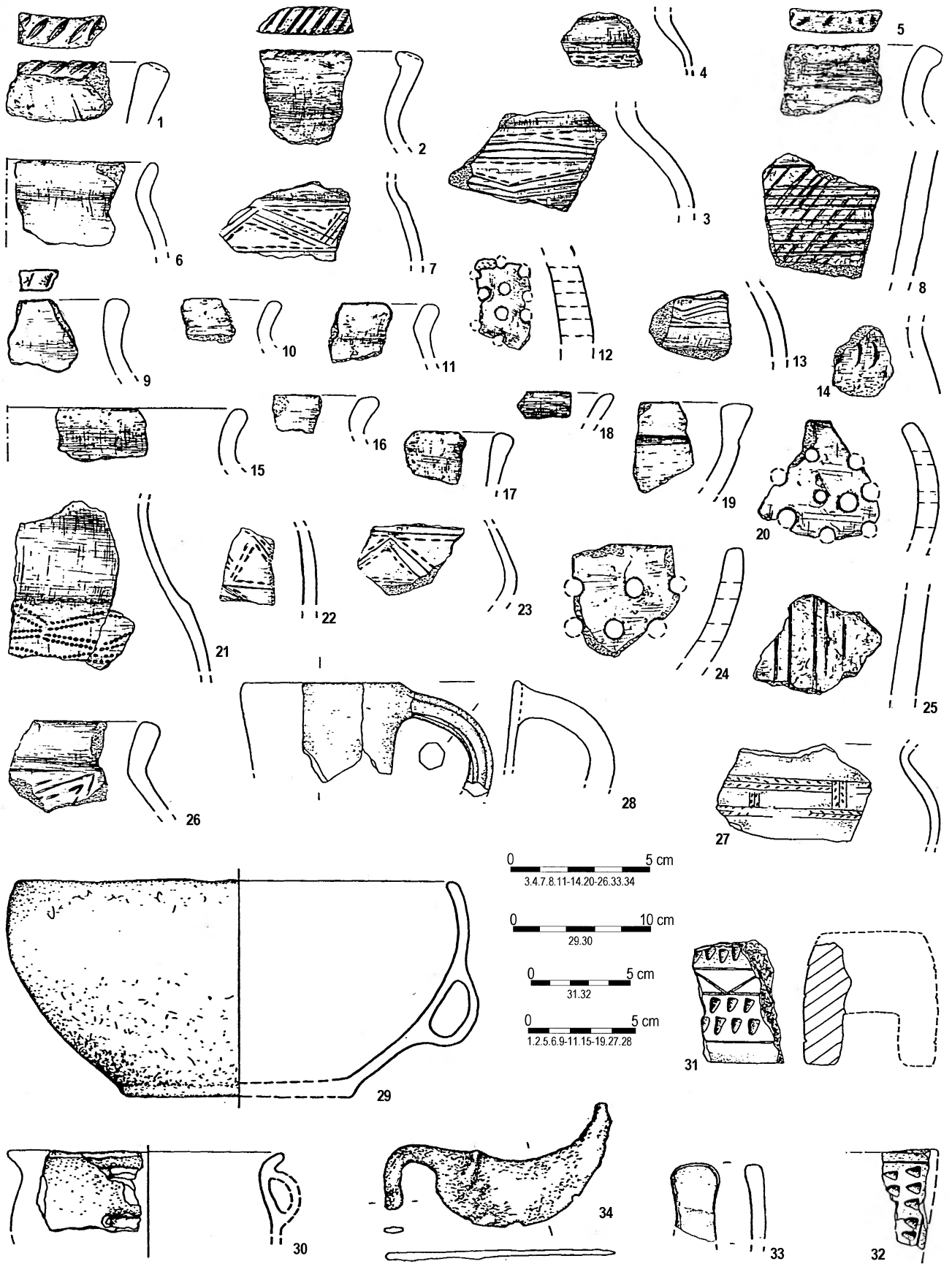
jest czasami „bark” charakterystyczny tak dla kultury pomorskiej, jak i kultury jastorfskiej (Ryc. 4:3,7). Oryginalnym sposobem zdobienia są drobne dołki w układzie geometrycznym, wypełnione białą masą (Ryc. 4:21). Znacznie rzadziej rejestrowany jest ornament paznokiowy (Ryc. 4:14). Naczynia średniościenne, wykonane nieco mniej starannie, zdobione są tzw. ornamentem grzebieniowym (Ryc. 4:8,25), a krawędzie ich kólnierzowatych wylewów są stosunkowo często ukośnie naciane (Ryc. 4:1,2,5,9).

Wśród zabytków ceramicznych oprócz fragmentów naczyń w Wytycznie znaleziono dotychczas 7 fragmen-

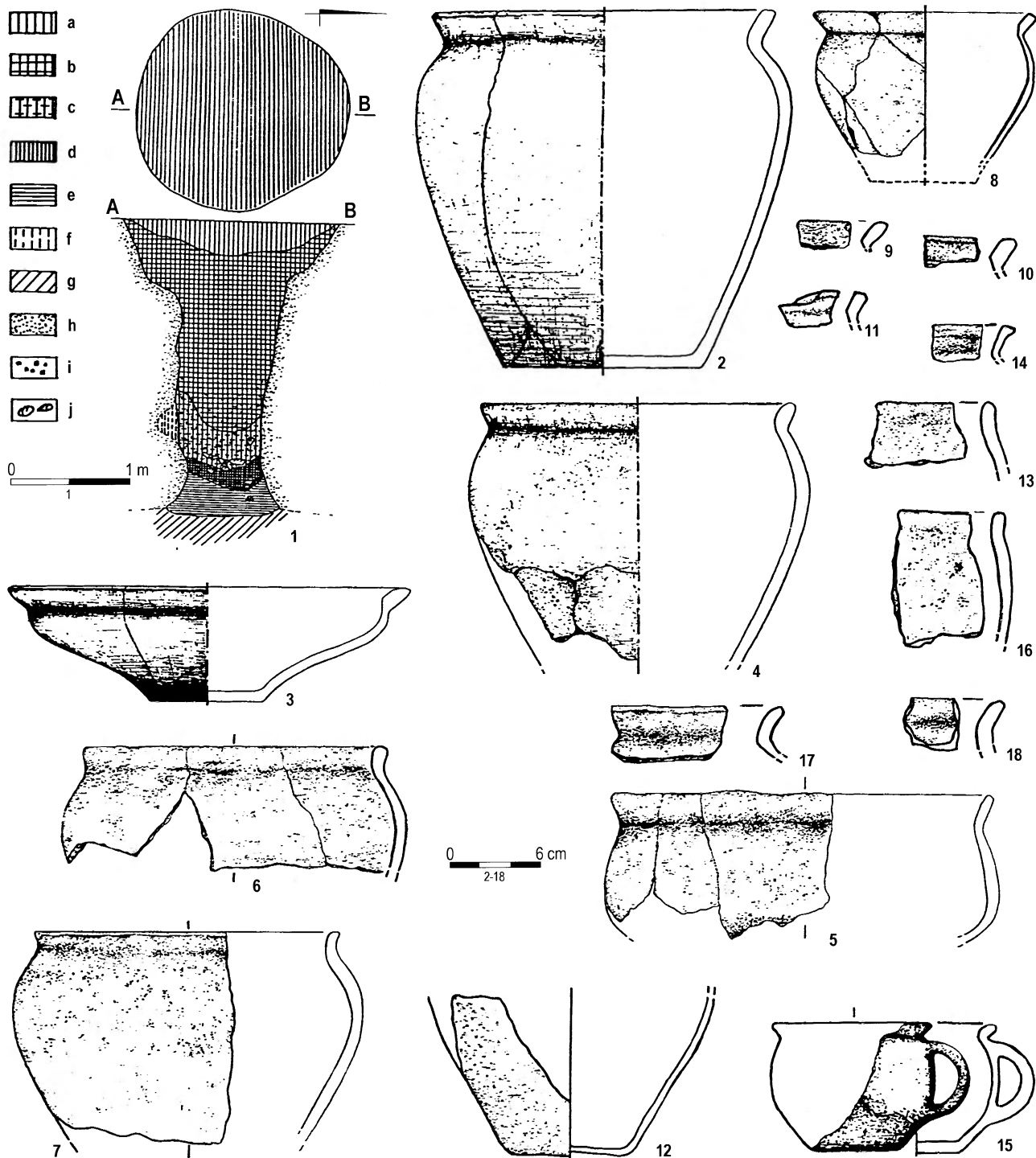
tów tzw. kozłów ogniowych. Tylko jeden z nich pochodzi ze słabo czytelnego obiektu nr 13 (Ryc. 4:31), pozostałe znaleziono w warstwie kulturowej i na powierzchni stanowiska (Ryc. 4:32). W przeciwieństwie do naczyń są one dość bogato zdobione – można je zaliczyć do typu II 1 wg M. Babeša (1988, s. 118). Listę zabytków ceramicznych zamyka oryginalne narzędzie, wykonane ze skorupy grafitowej (Ryc. 4:33), które mogło służyć do wyświecania powierzchni cienkościennych naczyń o czarnych powierzchniach. Wykorzystywanie skorup z naczyń grafitowych jako gładzików znane jest m. in. z grupy tynieckiej (Z. Woźniak 1990, s. 59).

Ryc. 3. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Zabytki z obiektu nr 2

Ryc. 4. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Wybór zabytków z obiektów i warstwy kulturowej. Ob. 3 (6), ob. 4 (9, 11, 16), ob. 13 (31), ob. 14 (10), ob. 38 (29, 30), ob. 54 (34), ob. 98 (13, 27), ob. 112 (21), ob. 122 (14), ob. 132 (28), ob. 143 (25), w-wa kulturowa (1-5, 8, 12, 15, 17-20, 22-24, 26, 32, 33)

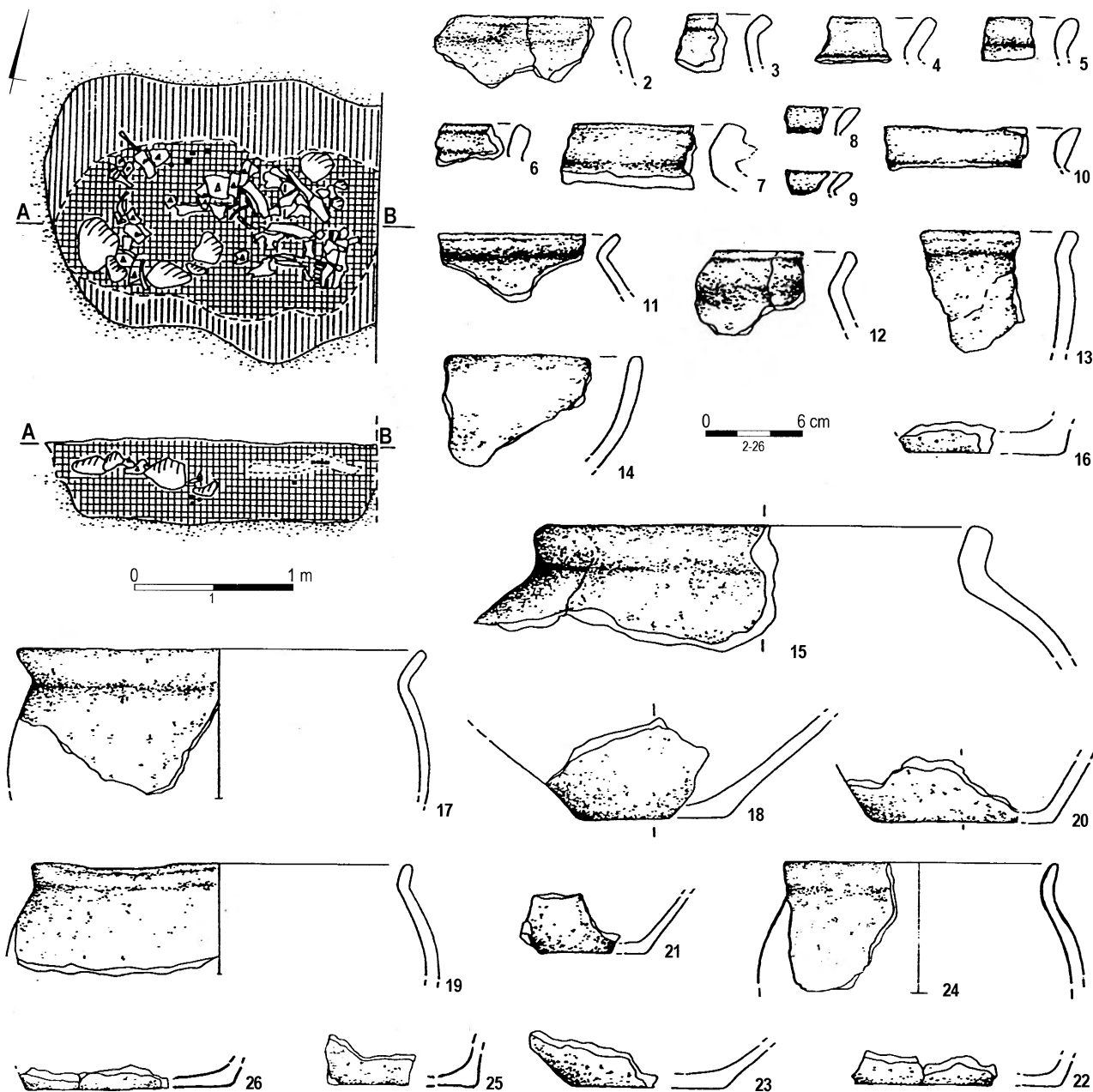

Ryc. 5. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Obiekt 79 – studnia. Plan i profil (1), zabytki z wypełniska (2–18)

Spośród nielicznych zabytków nieceramicznych na uwagę zasługują drobne fragmenty drutu żelaznego i drutu brązowego, pochodzące z warstwy kulturowej i ornej, oraz żelazny nożyk sierpikowaty, znaleziony w obiekcie 54 (Ryc. 4:34). Nożyk ten można zaliczyć do typu IIb wg typologii J. Kostrzewskiego (1919, s. 155).

Analizując przedstawiony powyżej materiał źródłowy należy stwierdzić, że nie daje on dobrych podstaw do określenia chronologii. Ceramika kultury pomorskiej, pochodząca głównie z obiektów 1 i 2, znajduje najlepsze analogie w Brześciu Kujawskim (K. Jażdżewski 1948, szczególnie tabl. VI i VII). Niestety, materiały

z Brześcia nie mają wypracowanej chronologii, wskazuje się jednak na ich silne związki z Półwyspem Jutlandzkim (T. Dąbrowska 1994, s. 73). Wśród materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego współczesną sobie pozycję chronologiczną zajmują fragmenty naczyń o tzw. kołnierzowatych wylewach oraz naczyń o facetowanych od wewnątrz krawędziach, datowane na fazy A₁–A₂ (T. Dąbrowska 1994, s. 72–73). Podobnie (tamże) lub tylko na fazę A₂ (M. Babeş 1988, s. 143–155) datowane są kozły ogniowe. Wspomniany wyżej nożyk sierpikowaty pochodzi z młodszego okresu przedrzymskiego i to raczej z jego młodszych faz (A. Leube 1975, s. 32).

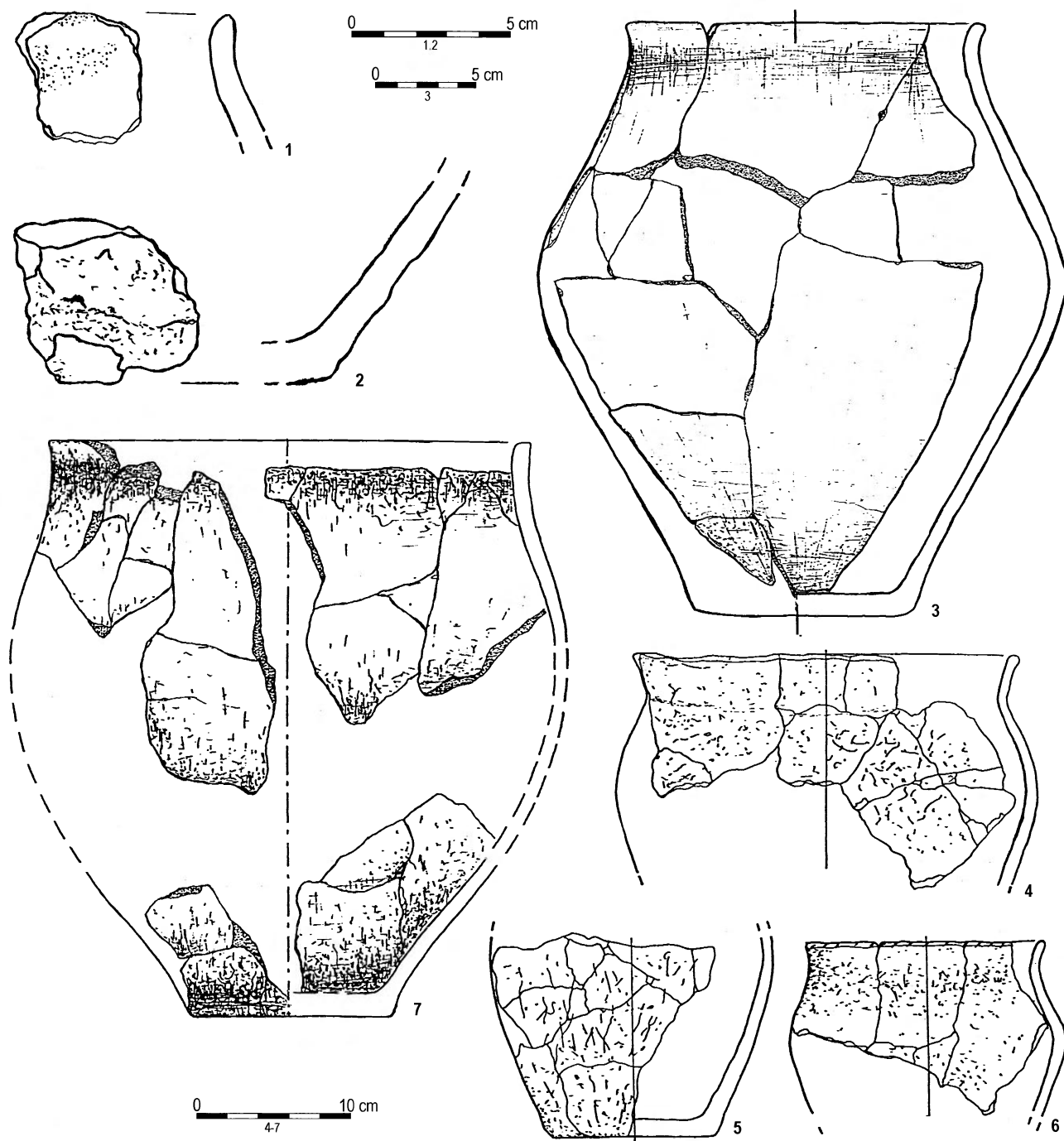
Ryc. 6. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Obiekt 95 – palenisko. Plan i profil (1), zabytki z wypełniska (2–26)

Pojedynczy egzemplarz skorupy grafitowej nie mógł trafić do Wytyczna wcześniej, niż w okresie LT C, raczej w młodszej jego fazie (Z. Woźniak 1970, s. 110 n.; tenże 1990, s. 20). Na tym kończą się właściwie możliwości datowania relikwów osadnictwa na omawianym stanowisku.

Pozostaje kwestia związków kulturowych ludności, która wytworzyła omawiane tu źródła. Zgodzić się należy z T. Dąbrowską, która analogii do podobnych materiałów z Werbkowic–Kotorowa, Ciechanek Łańcuchowskich, Izdebnia Kościelnego i dalszych stanowisk dopatruje się w szeroko rozumianym kręgu jastorfskim, głównie na Półwyspie Jutlandzkim oraz w obrębie Poienęsti-Lukaševka (T. Dąbrowska 1994, s. 74–75). Szczególne miejsce wśród stanowisk duńskich zajmuje osada w Hodde, gdzie znaleziono niemal identyczne naczynia o kołnierzowatych wylewach,

jak te z obiektu 79 w Wytycznie (S. Hvass 1985, tabl. 118d,j, 119d–g, 131b–f). Analogie w Hodde znajdują również misy z obiektów 38 i 132 z Wytyczna (tamże, tabl. 125a,b). Również z Jutlandii, z cmentarzyska w Kraghede, pochodzi analogia dla fragmentu kubka z facetowanym uchem z obiektu 132 (J. Martens 1994, s. 60, ryc. 9:1a).

Z grupy gubińskiej, głównie z osad, znamy m. in. naczynia o kołnierzowatych wylewach (G. Domański 1975, tabl. XXIIc, XXVc,h,k) oraz podobne do naczyń znalezionych w Wytycznie (Ryc. 4:12,20,24) fragmenty naczyń sitowatych (tamże, s. 153, tabl. XXIIb). Także niektóre formy naczyń wazowatych z Wytyczna (Ryc. 4:30) znajdują dobre analogie w tej grupie (tamże, s. 153, tabl. XXIIIi). Charakterystyczny tak dla materiałów osadowych grupy gubińskiej, jak i tych z Wytyczna jest niewielki procent naczyń zdobionych, a i te wykazują

Ryc. 7. Wytyczno, woj. lubelskie, stan. 5. Zabytki z obiektów 7 (1), 67 (2, 4-6), 148 (3) i 150 (7)

zbliżone wątki zdobnicze – ornament „grzebieniowy” (tamże, tabl. XXVIIg,h,w) oraz wielokrotne nacinanie krawędzi (tamże, tabl. XXIIIk).

Na drugim biegunie, w kręgu kultury Poienești-Lukaševka, zbliżone naczynia o wylewach kołnierzwatych znane są m. in. z cmentarzyska w Borosești (M. Babeș 1993, tabl. 14:10, 19:56–58,68). Również cienkościenne naczynia o facetowanych od wewnątrz wylewach znajdują tam bardzo dobre analogie (tamże, tabl. 19:9–30). Fragmenty kozłów ogniowych z Wytyczna są bardzo podobne do egzemplarza z Ghe-lăiești (M. Babeș 1988, s. 136) oraz do fragmentów z osady w Gorošovej na Ukrainie (S. P. Pačkova 1983, s. 13, ryc. 12:7–10).

Wspomniane na wstępie materiały ceramiczne, datowane na okres wpływów rzymskich (Ryc. 7:1,2, 4–6), mają cechy zbliżone do materiałów określanych jako post- lub późnozaruszyńskie (A. M. Oblomskij, R. V. Terpilovskij 1994, s. 162, tam dalsza literatura). Szczególnie liczne analogie zdają się one mieć w materiałach typu Počep lub Ljuteż (tamże, ryc. 12:1,2,7,10,12, 14:1,3, 15:1,6), choć sporadycznie podobne formy można znaleźć też w ceramice tzw. grupy zubrzyckiej (D. N. Kozak 1991, s. 39, ryc. 18:2,12).

Wydaje się, że materiały odkryte w Wytycznie stanowią kolejny element „pomostu”, zwierającego tereny zajęte przez kulturę jastorfską z terenami położonymi na północ i północny zachód od Morza Czarnego.

go; zaliczyć do niego należy także materiały ze stanowisk w Leszczanach (W. Mazurek 1995, s. 236–244) oraz w Dobryniu Małym (M. Bienia, S. Żółkowski 1994). Nie jest wykluczone, że historyczną interpretacją powyższego „pomostu” jest wędrówka plemion germańskich, nazywanych przez źródła antyczne Bastarnami i Skirami, która najprawdopodobniej nie miała jednorazowego charakteru, i nie znalazła swego celu wyłącznie w postaci powstania kultury Poienęsti-Lukaševka.

Mgr Wojciech Mazurek
Muzeum Okręgowe
ul. Lubelska 55
22-100 Chełm

BIBLIOGRAFIA

- B a b e ś, M.
1988 Die Frühgermanen im östlichen Dakien in den letzten Jahrhunderten v.u.Z. Archäologische und historische Belege, [w:] Frühe Völker in Mitteleuropa, Berlin, s. 129–156.
- 1993 Die Poienęsti-Lukaševka-Kultur, Bonn.
- B a u m a n n, W., M a n i a, D.
1969 Germanische Holzbrunn aus dem 1. Jahrhundert u.Z. von Königsau, Kr. Aschersleben, JmV 53, s. 455–475.
- B i e n i a, M., Ż ó ł k o w s k i, S.
1994 Badania ratownicze na stanowisku z młodszego okresu przedrzymskiego w Dobryniu Małym, stan. VII, gm. Zalesie, woj. białsko-podlaskie, [w:] Najważniejsze odkrycia archeologiczne w Polsce środkowowschodniej w 1993 roku, Biała Podlaska, s. 70–80.
- D ą b r o w s k a, T.
1994 Wpływy jastorfskie na kulturę przeworską w młodszym okresie przedrzymskim, Kultura przeworska I, Lublin, s. 71–88.
- D o m a ń s k i, G.
1975 Studia z dziejów środkowego Nadodrza w III–I wieku p.n.e., Wrocław.
- H v a s s, S.
1985 Hodde. Et vestjysk landsbysamfund fra ældre jernalder, Arkæologiske Studier VII, København.
- J a ż d ż e w s k i, K.
1948 Kujawskie przyczynki do zagadnienia tubylczości Słowian na ziemiach polskich, WA XVI, 1939–1948, s. 106–161.
- K o n d r a c k i, J.
1988 Geografia fizyczna Polski, Warszawa.
- K o s t r z e w s k i, J.
1919 Die ostgermanische Kultur der Spätlatènezeit, Leipzig.
- K o z a k, D. N.
1991 Ėtnokul'turna istorija Volin'i (I st. do n.e. – IV st. n.e.), Ki'iv.
- L e u b e, A.
1975 Die römische Kaiserzeit im Oder-Spree-Gebiet, „Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam” 9, Berlin.
- M a r t e n s, J.
1994 On the so-called Kraghede-Group. The Pre-Roman Iron Age in North Jutland and its connections with the Przeworsk Culture, Kultura przeworska I, Lublin, s. 37–69.
- M a z u r e k, T., M a z u r e k, W.
1996 Wyniki badań osady z okresu przedrzymskiego w Wytyczynie, stan. 5, gm. Urszulim, woj. chełmskie, [w:] Archeologia Polski Środkowowschodniej, t. I, Lublin-Chełm-Zamość, s. 75–81.
- M a z u r e k, W.
1995 Materiały grupy czernicyńskiej w województwie chełmskim, [w:] Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?, Warszawa, s. 229–264.
- 1996 Wyniki badań ratowniczych na stanowisku z okresu przedrzymskiego w Wytyczynie, stan. 5, gm. Urszulim, [w:] Informator o badaniach archeologicznych w województwie chełmskim w 1992–1993 roku, VII, s. 17–34.
- M i c h a ł s k i, J.
1983 Zagadnienie systematyzacji i interpretacji obiektów mieszkalnych (Ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej), MSiW V, s. 135–195.
- N o w a k o w s k i, W.
1981 Dwie studnie z osady kultury przeworskiej w miejscowości Izdebno Kościelne, gm. Grodzisk Maz., SprArch. XXXIII, s. 49–59.
- O b l o m s k i j, A. M., T e r p i l o v s k i j, R. V.
1994 O svjzjach naselenija Central'noj Evropy i vostoka Dneprovskogo Levoberež'ja v latenskoe i rannerimskoe vremja, Kultura Przeworska I, Lublin, s. 159–181.
- P a č k o v a, S. P.
1988 Archeologičeskie issledovanija mnogosljednogo poselenija Goroševa Ternopol'skoj obl., [w:] Archeologičeskie pamjatniki Srednego Podnestrov'ja, Kiev, s. 4–63.
- W o ź n i a k, Z.
1970 Osadnictwo celtyckie w Polsce, Wrocław.
- 1990 Osada grupy tynieckiej w Podłężu, woj. krakowskie, Wrocław.

FINDS OF JASTORF-TYPE FROM WYTYCZNO, SITE 5, IN EASTERN POLAND

SUMMARY

Author examines finds from a settlement at Wytyczno, about 50 km NE from Lublin, excavated in early 1990's. 175 prehistoric features were discovered there on 1500 m² (Fig. 1, 2). Most of them could be dated, based on the pottery finds, to the phases A₁–A₂ of the late Pre-Roman Period. Two large fireplaces and a well were unearthed among undistinguished settlement features. The well and one of the fireplaces produced very interesting pottery assemblages – fragments of barrel-shaped vessels with collar-like rims and thinwalled vessels with black glossy surface and with rims faceted inside (Fig. 5, 6). Similar pottery came also from a cultural layer and from other features (Fig. 4, 7). Such pottery is untypical for the Przeworsk Culture and finds close analogies in the Jastorf culture *sensu largo*, mostly on the Jutland

Peninsula, in the Gubin Group and in the Poienęsti-Lukaševka Culture. Furthermore at Wytyczno were discovered 7 fragments of clay firedogs (*Feureböcke*), which are also typical for the Jastorf culture (Fig. 4:31,32). These finds build next part of the “bridge” between the areas of the Jastorf culture on the Elbe with regions north and north-west of the Black Sea.

A feature of the Lusatian Culture, 2 features of the Pomeranian Culture (Fig. 3) and 4 from the Roman Period (Fig. 7:1,2,4–6) were also found at Wytyczno. The Pomeranian Culture pottery finds good analogies in Brześć Kujawski, among the finds linked with the Jutland. The Roman Period pottery is similar to the finds distinguished as post- or late Zarubintsy Culture.

tlum. K. Czarnačka

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

- AAC – „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków
 AAHung. – „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest
 AFB – „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)
 APolski – „Archeologia Polski”, Warszawa
 AR – „Archeologické rozhledy”, Praha
 B.A.R. Int. Series – British Archaeological Reports, International Series, Oxford
 BerRGK – „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin
 BJahr. – „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn
 BMJ – „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześnie: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)
 FAP – „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześnie: „Fontes Praehistorici”), Poznań
 Inf.Arch. – „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa
 InvArch. – „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Lódź
 JmV – „Jahresschrift für mitteleuropäische Vorgeschichte”, Halle/Saale
 JRGZM – „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz
 KHKM – „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa
 KSIA – Kratkie soobščeniya Instituta archeologii Akademii nauk SSSR (Kratkie soobščeniya Instituta archeologii Akademii nauk CCCP), Moskva
 MIA – Materialy i issledovaniya po archeologii SSSR (Materialy i issledovaniya po archeologii CCCP), Moskva
 MatArch. – „Materiały Archeologiczne”, Kraków
 MS – „Materiały Starożytne”, Warszawa
 MSiW – „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa
 MSROA – „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)
 MZP – „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
 PA – „Památky archeologické” (wcześnie: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
 PArch. – „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
 PMMAE – „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
 PomAnt – „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
 Prahistoria ziem polskich – Prahistoria ziem polskich, tom I: Paleolit i mezolit (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: Neolit (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom IV: Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: Późny okres lateński i okres rzymski (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
 Prussia – „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
 PSAS – „Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland”, Salisbury
 PZ – „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
 RArch. – „Recherches Archéologiques”, Kraków
 RB – „Rocznik Białostocki”, Białystok
 RO – „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
 SJahr. – „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
 SIA – „Slovenská archeológia”, Bratislava
 SovArch – „Sovetskaja Archeologia” (Советская археология), Moskva
 SprArch. – „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
 SprPMA – „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
 WA – „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
 ZNUJ – „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
 ZOW – „Z otchłani wieków”, Warszawa

Państwowe Muzeum Archeologiczne. Warszawa 2001. Wydanie I. Nakład 600 egz.
Druk i oprawa: DRUKARNIA Janusz Bieszczad, ul. Moszczenicka 2, 03-660 Warszawa